

лахи чисельності шкідливих видів комах, масові пошкодження рослинності спостерігаються відносно рідко.

Література

1. Иноземцев А.А. Роль насекомых-птиц в лесных биоценозах. – Л.: ЛГУ, 1978. – 264 с.
2. Кузякин А.П. Зоогеография СССР// Уч. зап. Моск. пед. ин-та им. Н.К.Крупской. –1962. – 109 с. Биогеография. – Вып. 1. – С. 3-182.
3. Королькова Г.Е. Наземные позвоночные животные Теллерманского леса и их функциональная роль в биогеоценозах лесостепных дубрав// Дубравы лесостепи в биогеоценологическом освещении. – М.: Наука, 1975. – С. 225-29.

УДК 630*622

Доц. Л.І. Копій, к.с.-г.н. – УкрДЛТУ

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПЕРЕДУМОВИ ЗБІЛЬШЕННЯ ПЛОЩІ ЛІСІВ ЗАХІДНОГО РЕГІОНУ УКРАЇНИ

Аналізуються основні причини напруження екологічної ситуації в західному регіоні України. Обґрунтовується потреба збільшення площі лісів регіону та етапи проведення запланованих заходів. Визначаються напрямки впливу збільшення лісистості на економічний та екологічний стан регіону

Doc. L. Kopyi – USUFWT

Ecology-economic prerequisite increase forests area in the western region of Ukraine

Analysis fundamental causes of stretched ecological situation in western region of Ukraine. Appointed needful increase of forests area in that region and continue planed works. Appointed directions of influence for increasing forestry on the economic and ecological condition of region.

Інтенсивний розвиток суспільних відносин на території західного регіону України протягом декількох століть, що супроводжувався активним освоєнням і використанням природних ресурсів (земельних, лісових, мінеральних), обумовив істотні зміни в їх структурі та сприяв значному погіршенню екологічного стану середовища. Складні історичні процеси, що відбувались в межах регіону, сприяли істотному розвитку окремих негативних тенденцій і процесів (винищення лісів, розвиток ерозійних процесів, повені, зсуви і т.д.). Так, в період з XVI по XX століття тут значно (у 3.5 рази) зменшилась площа лісів, збільшилась сільськогосподарська освоєність території, зросла розораність сільгоспугідь та еродованість земель [1].

Земля, як надзвичайно важлива частина природного середовища є головним засобом виробництва у сільському та лісовому господарстві, а також служить підосновою для розташування галузей народного господарства. Розподіл і використання землі характеризується не тільки певною формою земельної власності, а й відповідним типом земельних відносин. Земельні відносини виступають своєрідним елементом виробничих відносин суспільства. Швидкі темпи розвитку народного господарства, сприяють зростанню потреби в землі, що в свою чергу обумовлює скорочення площ високопродуктивних сільськогосподарських угідь. Однобоке нерегульоване використання земельних ресурсів сприяє прояву певних негативних явищ, таких як ерозія ґрунтів при надмірному сільськогосподарському

освоєнні, або поява повеней, селєвих потоків, зсувів внаслідок значного вирубання лісів та ін. Варто зазначити, що фізико-географічні умови регіону обумовили не тільки формування трьох лісорослинних зон, зокрема на півночі розташоване Полісся, в центральній частині – Лісостеп, на півдні – Карпати, а й значною мірою визначають різноманітність природних ресурсів (мінерально-сировинні, лісові, водні та сільськогосподарські). Співвідношення земельних угідь значною мірою визначилось продуктивністю земель та господарською діяльністю людини. В середині XX століття структура земельних угідь стабілізувалась на певному рівні, істотно не змінювалась і на даний час становить понад 53 % сільгоспугідь, 23.9 % лісів, а решта – водні ресурси, забудова і неугіддя.

Як показали наші дослідження, найбільш істотно на стан земельних ресурсів регіону поряд з високою сільськогосподарською освоєністю, впливає розораність сільськогосподарських угідь. Найбільш інтенсивні ерозійні процеси ґрунтів проходять на орних землях у весняний період до появи рослинності та в осінній – після збору врожаю. Саме розораність має безпосередній вплив на значний розвиток ерозійних процесів серед сільгоспугідь. Цей показник істотно коливається як в межах областей так і в межах районів. Найвищого значення він сягає в Тернопільській області (90.5 %), дещо нижчий – в Хмельницькій (88.1 %) і Чернівецькій (71.8 %) і найнижчий – в Закарпатській (37.1 %) областях. Особливо високою розораністю більше 90 % характеризуються сільгоспугіддя більшості районів Тернопільської області, зокрема Козівський (94.1 %), Чортківський (93.8 %), Гусятинський (93.9 %) та Староконстантинівський (93.0 %), Волоцький (92.4 %), Старосинявський (92.2 %) Хмельницької областей. Найвища частка ріллі серед сільгоспугідь спостерігається в лісостеповій зоні, яка розташована в центральній частині західного регіону України, а також у межах Волинської височини і в окремих районах Прикарпаття та Закарпаття. Найнижчої розораності сягають сільгоспугіддя північних районів Волинської, Рівненської та окремі райони Львівської, Івано-Франківської та Закарпатської областей, що розташовані у гірській зоні.

Інтенсивне збільшення сільськогосподарських земель в регіоні сприяло інтенсифікації впливу на земельні ресурси, що в свою чергу обумовило їх певне вищнаження і деградацію. Появі низькопродуктивних земель спонукала ціла низка причин, які умовно можна об'єднати у дві великі групи: природно-історичні умови (особливості рельєфу, геологічна будова, ґрунти та клімат) та господарська діяльність людини (вирубання лісів, безсистемне розорювання сільгоспугідь надмірне випасання худоби, тощо). Найбільш інтенсивний розвиток отримали ерозійні процеси в лісостеповій зоні регіону, чому сприяли складний рельєф місцевості, наявність ерозійно нестійких високопродуктивних земель та значна кількість річок, тут пошкоджено понад 1540 тис.га земельних угідь [2]. Зростання кількості населення, збільшення попиту на хліб та іншу сільськогосподарську продукцію на західноєвропейських ринках обумовили розширення орних угідь та розорювання кожного клаттика земель, в тому числі і небезпечних в ерозійному відношенні схилів. Значно посилює ерозійні процеси розорювання луків, в результаті якого знищувався рослинний покрив, що захищав ґрунт від руйнування. В цілому у регіоні пошкоджено понад 2 млн.га земель.

Найбільш істотний вплив на розвиток ерозійних процесів мала масова вирубка лісів у всіх лісорослинних зонах регіону. Сприятливі ґрунтово-кліматичні умови

регіону зумовили поширення тут понад 20 видів листяних і шпилькових порід. Найбільш поширеними в регіоні є сосна звичайна, смерека, бук, дуб, ялиця, граб, вільха чорна, береза, ясен, модрина, клен та акація (рис. 1). Деревостани в складі яких переважають вище згадані деревні породи займають 93.4 % вкритої лісом площі. Найбільшу частку деревостанів регіону формує сосна звичайна – 30.1 %, дещо менше насаджень, в яких переважає смерека, бук, дуб та ялиця, відповідно 21.4 %, 20.0 %, 18.2 % та 3.7 %. Поряд з негативним впливом на ґрунти, нерегульовані вирубки сприяли істотному порушенню вікової структури лісів регіону.

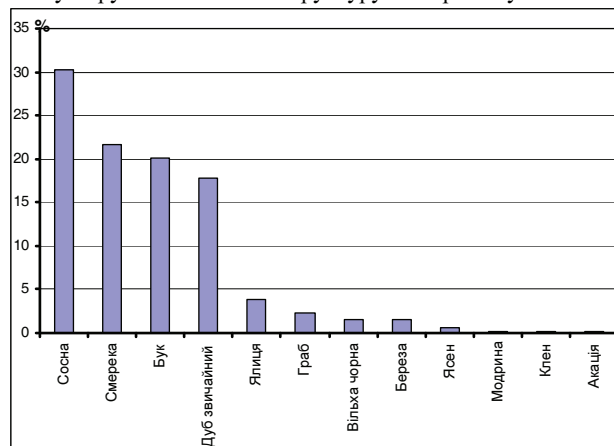


Рис. 1. Площа насаджень з перевагою окремих деревних порід

Проведений аналіз вікової структури п'яти головних лісоутворюючих деревних порід регіону (сосна звичайна, смерека європейська, бук лісовий, дуб звичайний та ялиця біла) допоміг встановити, що найбільш представленими за віковою структурою серед них є середньовікові деревостани (34.7 %). Молодняки II класу віку тут займають 28.5 % лісопокритої площі, 20.7 % цієї площі займають молодняки I класу віку, незначну частку становлять пристигаючі деревостани за участю п'яти вищезгаданих деревних порід (9.6 %) і найменшу площу (тільки 6.5 %) займають стиглі та перестійні деревостани, що свідчить про значний дисбаланс вікової структури, обумовлений надмірним лісокористуванням у попередні десятиліття [3].

Зазначені вище об'єктивні умови, що сформувалися в межах регіону сприяють напруженню екологічної ситуації. Зокрема, зростає площа еродованих земель, інтенсивно забруднюються ґрунтові води, лісові насадження недостатньо ефективно виконують захисні і оздоровчі функції, значна площа земель не використовується у сільському господарстві і сприяє розвитку негативних процесів. Відсутність лісових захисних насаджень серед агроландшафтів регіону сприяє не тільки розвитку ерозійних процесів, але й погіршенню мікроклімату в межах сільгоспугідь, забрудненню агрохімікатами підземних вод, послабленню впливу ентомофагів на шкідників сільськогосподарської продукції та зниженню врожаю сільськогосподарських культур [4,5]. Збільшення площі лісових насаджень в результаті заліснення низькопродуктивних земель, які недоцільно використовувати у сільському господарстві та за рахунок захисних лісових насаджень, що необхідно створити для по-

силення позитивного мікрокліматичного впливу лісу в агроландшафтах, дозволить не тільки оптимізувати вікову структуру лісів регіону, але й сприятиме посиленню їх екологічного впливу на навколишнє середовище. За нашими розрахунками, площу лісів західного регіону України необхідно збільшувати по-етапно, в тому числі під час першого етапу вона повинна зрости до 3980.1 тис.га, що відповідатиме 30.4 % лісистості. Протягом другого етапу, який повинен спрямовуватись на мінімізацію негативного антропогенного впливу, лісистість регіону необхідно збільшити до 33 %. В період заключного етапу лісистість регіону повинна зрости до оптимальних параметрів (до 37 %), що сприятиме ефективному розвитку всіх галузей народного господарства, істотному розширенню лісоресурсного і рекреаційного потенціалу та забезпечить екологічну стабільність в регіоні.

Література

1. Копій Л.І. Теоретичні аспекти збільшення лісистості західного регіону України// Науковий вісник. – Львів: УкрДЛТУ. – 1996, вип. 5. – С. 126-131.
2. Копій Л.І. Вплив структури земельних ресурсів західного регіону України на еродованість земель// Науковий вісник. – Львів: УкрДЛТУ. – 1999, вип. 9.12. – С. 74-79.
3. Копій Л.І. До питання оптимізації вікової структури соснових насаджень західного регіону// Науковий вісник. – 2001, вип. 11.1. – С. 54-59.
4. Генсірук С.А., Копій Л.І., Іваницький С.М. Збереження біорізноманіття лісових екосистем шляхом формування оптимальної лісистості в агроландшафтах України// Науковий вісник. – 1999, вип. 10.1. – С. 53-56.
5. Криницький Г.Т., Копій Л.І. Вплив агроландшафтів на екологічну ситуацію в західному регіоні України// Матер. міжнар. наук.-практ. конф. – Львів: Меркатор, 2001. – С. 119-124.

О.Р. Кутна – УкрДЛТУ

ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНІ ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ СТАЛОГО ЛІСОВОГО МЕНЕДЖМЕНТУ

На основі зарубіжного досвіду висвітлено чинники, які впливають на розвиток сталого лісового менеджменту і основні вимоги для його успішної реалізації.

О.Р. Кутна – USUFWT

Ecological-economic problems of sustainable forest management development

On the base of foreign experience aspects of influence on sustainable forest management development and main requirements for it successful realization are shown.

Міжнародні угоди ("Лісові правила", "Порядок денний на XXI ст.") світового Самміту в Ріо, 1992 р. і "Висновки і пропозиції для дій", які є досягненням Міжнародної експертної Комісії по лісових ресурсах, схвалені Генеральною Асамблеєю Об'єднаних Націй у Ріо+5 у 1997 р. розглядаються як головні "вехи" у міжнародному діалозі з питань лісової політики. Результат цих дебатов має глибокий вплив на наше бачення лісової спадщини і підходів до менеджменту лісів. Все більш актуальним стає питання сталого ведення лісового господарства.

Сталий лісовий менеджмент (СЛМ) є новим баченням підходу до організації продукування деревини і супутнього виробництва. СЛМ може забезпечити реальний компроміс між двома протилежностями: обов'язковим збереженням і безконтрольним використанням і має потенціал для розв'язання конфліктних ситуацій між ними.